

SUPLEMENT

ARTÍSTICH LITERARI

TINA DI LORENZO

TEMPS enrera, els grans artistes de la escena, més que grans actors eren grans comedians. Saber fingir lo qu'ells meteixos no sentíen ni els autors d'obres fantàsies havíen tampoch sentit, y lluhir les llurs

facultats físiques ab hàbils y estudiades gradacions pera enlluhernar al públich fácil en determinades escenes sentimentals, patètiques o passionals, era'l secret dels millors actors clàssichs. El públich esperava tal escena, tal frase, tal actitud, tal gesto, tal imprecació, tal tirallonga; y l'actor se preparava, se reservava pera dir tal frase, tal tirallonga, pera fer tal gesto, pera morir, pera matar, pera declarar els seus amors, pera cridar els seus odís, pera plorar les seves llàgrimes... Y era així com al teatre l'actor feya comedia sense sentir, y el públich s'entusiasma-va sense compendre.

Aquells grans actors floríen ab el teatre romàntich y moríen ab ell. Les fantasíes esbojarrades han passat, y ab elles els grans comedians del sigle XIX que les hi donaren aparences de vida: aparences esclatants si bé puerils.

Avuy el teatre es una altra cosa. El teatre es la veritat; la veritat de la vida; excepcional o senzilla, trista o alegre, harmoniosa o dissonant, la vida, en fi, complexa sempre, en ses idealitats com en ses mesquineses. Y, pera reflectir aquesta vida, els grans comedians que'n digueren grans actors no servíen. La nostra generació ha pogut contemplar, ab més curiositat que admiració, alguns actors recalcitants enderrersits d'aquella buyda y apartats escola declamatoria. Ab en Dumas, en Sardou y l'Echegaray, pera no citar-ne d'altres, els grans comedians se'n van a la tomba. Ni uns ni altres ressucitaràn.

Avuy un gran actor, com un gran autor, com un gran públich, té d'ésser sincer. Sens una gran sinceritat no's pot *escriure teatre*, ni's pot *veure teatre*, ni's pot *representar teatre*. Sobre tot, això: no's pot *representar teatre*. Un gran actor té d'ésser un gran sincer. Un gran actor té de viure en escena, y viure complexament, una vida interessant que l'autor, imaginant-la, ha sabut viure ell meteix. Y pera saber viure així un actor, ha de possehir quelcòm més que les facultats precises pera fer comedia. Necessita un gran cor que senti, que senti complexament, universalment, les més variades manifestacions de la passió y de la idealitat humanes. Un gran actor té de sintetisar, té de resumir la vida tota que al seu entorn vibra, que'ls grans autors concreten y qu'ell té de saber reflectir, esmerçant en la bella tasca'ls millors accents de la seva ànima escullida...

La Tina di Lorenzo es una ànima d'aquestes. No ho es, no, una gran comedianta encara que, com els grans comedians, posseheixi extraordinaries facultats.

Ella té una veu dolça, vibrant, plena, sugestionadora. Ella es hermosa, d'una hermosura serena y captivadora, una hermosura verament humana que no es freda com la freda hermosura de la Venus de Milo, ni es sensual com la sensual hermosura de les bacants crapuloses. S'endevina en ella una tendresa exquisida que tempera, que tonifica les manifestacions més exaltades de la passió y del sentiment. Jo m'atreveixo a afirmar que aquesta tendresa ingènita es la nota característica del temperament artístich de la Tina di Lorenzo. Indubtablement, puig qu'ella es sincera, puig que si no fos sincera no seria, com es, una gran actriu, indubtablement aquesta tendresa té d'ésser també la tònica del seu temperament personal.

En escena això's veu tot seguit, encara que tinc poch exemples pera demostrarho (1). La nota personal de la seva interpretació en la *Dama de les Camelies* es aquesta: sacrifici. Ella potser ha trobat lo únich que hi ha de realment humà en la estafalaria, en l'absurda creació d'en Dumas: l'amor desinteressat y senzill, que triomfa excepcionalment de la passió grollera en les ànimes escullides. En el tercer, en el quart, en el quint acte de *La Dama*, la Tina diu petites frases, troba petits accents y actituds fills de la seva sensibilitat exquisida. Es incomparable aleshores. Menys sincera'm sembla en els grans raptés de passió. També en *Amanti* d'en Donnay, encara que — millor dit — a pesar de que'ls amors dels dos protagonistes sien més humans, lo qual permet a l'actriu ésser més sincera y espontania, hi notem aquella tendresa dominadora. Ella, la protagonista, bé l'estima al seu amant; bé'l crida'l seu amor y crida la seva passió y la seva gelosia y la seva desesperació; bé n'apareix de sensual, d'exigent y fins d'egoïsta quan la situació ho reclama; però per sobre de tot, fins en els raptés més irreflexius, hi sentim planar aquell petit deix de tendresa, de carinyosa abnegació, de desinteressat sacrifici que no sab amagar la seva ànima generosa. Y en aquesta, com també en altres obres de teatre modern, especialment les franceses que aquests jorns ens ha donat la Tina, li he vist innombrables detalls que'm confirmen en l'apreciació dita. Ella es irònica sens ésser may *méchante*, y fins en els més crudels sarcasmes sab posarhi — tal volta inconscientment li surt així — un petit deix de benevolença que la traheix. La Tina di Lorenzo, per exemple — n'estich segur — faria molt millor la Julieta de Shakespeare que la Hedda Gabler d'Ibsen. Quina llàstima que s'entretengui y ens entretengui preferentment ab Dumas y Sardou!

Com ja he dit, la Tina representa ab since-

(1) En primer lloch no he pogut veure totes les representacions que ha donat. Y en segon lloch ha tornat a succehir lo que succeeix aquí generalment quan ve per primera vegada un actor estranger. Mal aconcellats per gent rutinaria, paguen tribut a la tradició. Y la tradició vol que'l nostre públich rich prefereixi el teatre convencional pseudo-romàntich y les comedies lleugeres, als grans drames y comedies psicològichs. Sols ab Shakespeare transigeixen els *tradicionalistes*. Això que sols es veritat y encara relativament pera'l públich rich y no ho es gens pera'l públich intel·ligent — que també n'hi ha un de públich intel·ligent a Barcelona — fa que'ls actors, desorientats, ens serveixin generalment lo més convencional de llurs repertoris.

ritat atractívola. Y aquesta sinceritat presenta també en ella una característica qu'he notat — millor dit — que no he notat en grau tan extraordinari en cap altre actor. La seva sinceritat, més que filla d'un gran estudi, d'una gran identificació ab els personatges que interpreta, ho es del seu gran amor, de la seva afició irresistible a la escena. Jo no l'he vista encara un sol moment distreta quan es a les taules; may li he notat la més petita lacitut ni la més petita mostra de displiscencia; may l'he vista violentarse pera plorar, pera riure, pera cridar, pera moures. Digna, entre'ls dignes *enfants de la balle* — com ells diuen, — la Tina sembla enamorada del seu art; enamorada fins a estarne compresa, lo qual explica'l per què de la seva naturalitat, del seu domini de la escena, d'aquella mena de beatífica serenitat que la transfigura quan es a les taules y que'ns conquereix a nosaltres, públich, com conquereixen a l'espectador benèvol de la vida humana totes aquelles parelles d'enamorats que, senzillament, donantse les mans, canten les seves cançons de vida y dancen les seves folles dances d'amor, impertorbablement, a la llum del sol, als ulls dels homes, de cara als déus que han fet natura.

Jo crech que la Tina di Lorenzo estima així el seu art, que així n'està d'ell enamorada.

Hauria volgut parlar més extensament y fins fer un estudi més concret, més detallat d'aquesta actriu verament notable que per primera volta ens ha honrat visitantnos. Però l'espai me manca, y, per altra part, no puch en consciencia ferho. Un cop més vull repetir la meua queixa, les nostres queixes, puig són les queixes de molts aficionats. Bé'ns ho perdonarà la gentil actriu que com nosaltres estima l'art noble. Donchs, la meua queixa's redueix a que no'ns hagi donat un repertori més variat, o, per lo menys, més escullit. Jo hauria volgut veurela en obres de diferents genres. Per exemple, alguna obra verament passional com *Cavalleria rusticana*, alguns drames d'idees, qualsevol d'Ibsen. En fi, a poder ésser, quelcòm de Shakespeare y dels moderns francesos y alemanys, además de lo que'ns ha donat. Sacrificant un xich a n'en Dumas y en Sardou, podia donárnosho tot això. Y aleshores sí que'ns hauríem pogut formar perfecte càrrech del seu temperament artístich.

Es per això, donchs, que sols m'atreveixo a apuntar aquestes lleugeres impressions.

*Alla Rivista "Ioventut",
Camillo Corrento
18. Marzo 1906*

L'he vista en *Il mondo della noia*, en *La Trilogia di Dorina*, en *Divorziamo*, *Amanti*, *La Signora dalle Camelie*, *Teodora* y *Il quieto vivere*, obres insuficients pera formar-se perfecte càrrech del mèrit d'una actriu. Gayrebé totes elles són obres convencionals, obres lleugeres, d'entreteniment, en que l'actriu sols pot lluhir les seves facultats externes. En elles la Tina ha demostrat possehirles envejables. Una dicció puríssima, una gran facilitat y desinvoltura en la interpretació dels diferents tipos, y una suprema y senzilla elegancia en son jòch escènich que mostra el seu gust refinat. Ella m'apareix com una aristòcrata entre'ls grans actors italians moderns, que baix aquest punt de mira tenen molt per aprendre dels francesos. La Tina di Lorenzo, que com tots aquells mostra predilecció pera'l teatre francès—teatre que'ns serveixen tal volta ab excessiva prodigalitat,—es la més francesa de les actrius italianes contemporànies. Aquella ausència d'amanerament, aquella naturalitat y desinvoltura, aquell luxu de detalls ab que saben adornar un *rôle*, y, sobre tot, aquella finura, aquell bon gust en el dir, en l'accionar, en el vestir que admirèm en una Réjane, en una Bartet, en una Després, ningú com la Tina ho posseheix a Italia. Y per això la Tina pot interpretar aquestes fines y espirituals comedies del teatre modern francès ab aventatge sobre les seves companyes. Les sobtileses psicològiques, el refinament de les passions bestials tan ben disfreçades sota la capa d'una gran cultura, la ironia fina y penetrant y la paradoxa fàcil y suggestiva de que fan gala en llurs obres, en llurs comedies socials més trascendents de lo que semblen a primer cop d'ull, un Lavedan, un Brieux, un Donnay, un Lemaître, etc., sols una actriu d'un bon gust depurat pot revfureles plàsticament sense grolleria. Tòt lo que hi ha de repugnant, d'escabrós, de degenerat, de bestial en el fons d'aquestes sàtires que reflecten llagues socials—no per millor vestides menys immondes y fastigoses,—pot y deù revestirho l'artista ab ropatges suaus que, sens amagar les petites veritats y passions de la vida, ens les mostrin amorosides sota un vel transparent, vel que sols saben teixir els cors d'artista; d'artista d'ànima afnada. Jo voldria vèureli *Zaza*, per exemple, jò que l'he vista fer aquí tan grollerament, jò que sols he vist fer la *cocotte* vulgar, la *cocotte* sens ànima. Y tantes d'altres n'hi voldria veure...

En fi, no puch, y'm sab greu, parlar de la Tina interpretant lo que'n diuen grans *rôles*: papers d'aquells en que's revelen les grans ànimes, els grans temperaments y les grans inteligències. No'ns en ha donada cap d'obra d'aquelles que'n diuen genials, obres grandioses que resumeixen en tipos excepcionals les passions més brutals y absorbents, les idees més absolutes y revolucionaries de la humanitat fent *vía*. La Tina no'ns en ha donat cap d'obra d'aquestes, y es llàstima, puig molt m'equivocaria si en alguna d'elles no hi trobés el medi de consagrar les més grans qualitats de cor y d'inteligència qu'he cregut endevinar en ella a través dels petits papers que fins ara'ns ha servit.

¿Què més diré? ¿Que la Tina té uns ulls grans y clars y vius? ¿Y unes mans que parlen? ¿Y una veu que canta? ¿Y una gran harmonia d'expressió y de gesto? ¿Diré també, com ja tants han dit, que la Tina di Lorenzo es guapa, molt guapa?

¿Per què dirli un cop més, si el dirli pot mortificarla? Quin petit problema psicològich més suggestiu no deù representar pera ella'l que mil voltes se deù haver posat a sí meteixa! ¿Es a la Tina *bella*, o es a la Tina artista a qui aplaudeix el públich entusiasta? Quin dubte més dolç però també més neguitós pera la seva petita vanitat de dòna... pera la seva petita vanitat d'artista! Quí sab! Potser instants arribaren en sa vida artística en que'l dubte *affreux* li feu malehir la seva hermosura. Si així fos, que se'n penedeixi. Diuen que la bellesa es un dò dels déus, dels déus estranys que als elegits favoreixen. Si així fos, que'n sàpiga grat al déus. Y que no'ns ho retregui a nosaltres. Que nosaltres els homes, o per lo menys molts d'entre nosaltres, d'entre'ls homes, tenfm resolt aquell problema satisfactoria y agradosament:

La bellesa de la estatua'ns diu ben poca cosa. La bellesa de la dòna'ns parla més endins. Y la dòna bella no es pas pera nosaltres la dòna-estatua, sinó la estatua que parla, que parla ab els ulls, que parla ab el cor, que tota ella parla.

Que ho sàpiga, donchs, la Tina di Lorenzo, y que se'n vanti: Si hermosa li dihèm, es perque sentím qu'es artista.

EMILI TINTORER